

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu õppekava
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Kristi Lootus

**LASTEKAITSETÖÖTAJATE KÄSITUSED LAPSE HEAOLU OHUSTANUD
LUGUDEST PÕHJUSTATUD EMOTSIOONIDEGA TOIMETULEMISEST OMA
TÖÖS**

Bakalaureuse töö

Juhendaja: Merle Linno

Tartu 2018

Töö olen koostanud iseseisvalt. Kõik bakalaureusetöös kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt välja toodud andmed on viidatud.

Kristi Lootus

ABSTRACT

The purpose of this bachelor thesis is to analyse the perceptions of child protection workers in coping with the emotions caused by stories that endanger children's well-being in their work. The study was conducted in spring 2018 with five child protection workers and the study is based on a qualitative research method. The data has been collected in semi structured interviews and the data analysis is based on thematic analysis principles.

The reasearch results were the following:

- The participants discribe their work as stressful and emotionally wearing. They bring out different cases that they consider difficult and emotionally challenging, for example parents with mental disorders or addictions and children's separations from their parents.
- To reduce stress, the participants talk to their family members, take part in sport activities and use other calming activities to take their minds off work. However the participants prefer discussing their cases and emotions with co-workers because of similar experiences.
- The participants are aware of the services offered to them for maintaining their well-being and use all of them as much as possible. The participants feel the need for better organized kovision and supervision, especially for child protection workers who work alone on a daily basis. They also feel the need for better organisational support systems, psychologists, less responsibility and more support from their supervisors.

SISUKORD

ABSTRACT.....	3
SISSEJUHATUS.....	6
1. TEOREETILINE ÜLEVAADE.....	8
1.1 Lastekaitsetöö.....	8
1.2 Lastekaitsetöös esinevad keerulised juhtumid	9
1.3 Lastekaitsetöös esinevad stressi faktorid.....	11
1.4 Lastekaitsetöötajate toetamisvõimalused	11
1.4.1 Supervisioon.....	11
1.4.2 Kõvisioon	12
1.4.3. Koolitused	13
1.5 Probleemiseade	14
2. METOODIKA.....	16
2.1 Kvalitatiivne lähenemisviis	16
2.2 Uurimuses osalejad	16
2.3 Andmekogumismeetod.....	16
2.4 Andmeanalüüsi meetod	17
2.5 Uuringu käik ja uurija reflektiivsus.....	17
3. ANALÜÜS.....	18
3.1 Lastekaitsetöötajate arvamused töös stressi ja emotsionaalsust tekitavatest faktoritest.....	18
3.1.1 Keerulise iseloomuga juhtumid.....	18
3.1.2 Emotsionaalselt rasked juhtumid	19
3.2 Lastekaitsetöötajate viisid tööga seotud emotsioonide ja stressiga toimetulekuks	20
3.2.1 Tööga seotud emotsioonide jagamine väljaspool tööaega	20
3.2.2 Tööga seotud emotsioonide jagamine töö juures	22
3.3 Lastekaitsetöötajate arvamus enesehoidmiseks võimaldatavatest pakutud toetussüsteemidest	23
3.3.1 Teenuste kasutamine	23
3.3.2 Teenuste puudused	24
4. ARUTELU	26
KOKKUVÕTE.....	29

Kasutatud kirjandus.....	31
LISA 1	33

SISSEJUHATUS

Lastekaitsetöö põhimõte on tagada läbi erinevate toetuste, teenuste ja tegevuste lapse heaolu ja õigused lähtuvalt lastekaitseseaduses kehtestatud põhimõtetele (Lastekaitseadus, RT I, 28.11.2017, 19). Lastekaitse eesmärk on seega hoolitseda lapse heaolu ja õiguste eest, luues talle turvaline elu- ja kasvukeskkond. Merkuljeva ja Vesso (2013) toovad välja, et lastekaitsetöö on aga keerukas, mitmetasandiline ja vähestruktureeritud ning lastekaitsetöötaja on mõjutatud oma töös klientide juhtumitest, mis võivad olla nii emotsionaalselt kui ka eetilisel keerukad. Selliste juhtumitega tegelemine on pingeline ja muudab lastekaitsetöötaja stressile vastuvõtlikumaks. Samuti on nii lastekaitsetöötaja tööpiirkonnas elavatel kodanikel, superviisoritel ning poliitikutel kõrged ootused ja nõudmised, mis võivad olla ka vastuoluliste eesmärkidega ning loovad lisaks niigi pingelisele tööle veel ebakindlama keskkonna ja lisa stressi faktori (Liu, Yang ja Yu, 2015). Seega on kindlasti oluline, et lastekaitsetöötajatele pakutaks võimalusi enda emotsionaalse heaolu eest hoolitsemiseks supervisiooni, kovisiooni, teemakohaste koolituste ja organisatsiooni poolt pakutavate toetavate võimaluste näol.

Bakalaureuse töö teemavalikuni jõudsin Pärnus lastekaitseteenistuses praktikal olles, kus erinevate juhtumitega tegelemine ja keerulisematest juhtumitest lugude kuulmine pani mõtlema lastekaitsetöötaja emotsionaalsele seisundile ja sellele kui stressirohke antud töö võib olla. Sellest lähtuvalt valisin kolmanda kursuse algul enda töö teemaks just lastekaitsetöötajate emotsionaalse heaolu ja selle raskustega toimetuleku ning soovisin teha seda läbi nende endi nägemuse, et aru saada, mida nemad antud teema kohta arvavad ja tunnevad. Soovin teada kuidas näevad lastekaitsetöötajad ise, mis nende töös neile emotsionaalselt kõige raskem on, mida nad sellega toimetulekuks teevad ja millest puudust tunnevad. Olen ka ise huvitatud oma töös lähitulevikus tegelemisest lastega ja antud töö aitab ka minul endal loodetavasti mõista, milliste raskustega peaksin arvestama ja milliseid viise saaksin enesehoiuks kasutada, vältimaks läbipõlemist.

Töö eesmärgiks on uurida **lastekaitsetöötajate käsitusi lapse heaolu ohustanud lugudest põhjustatud emotsioonidega toimetulemisest nende töös.**

Uurimus põhineb kvalitatiivsel uurimisviisil ja uurimuse viisin läbi 2018. aasta aprilli kuu jooksul viie lastekaitsetöötajaga. Andmeid kogusin poolstruktureeritud intervjuude käigus ning andmeanalüüs on koostatud temaatilise analüüsi põhimõtete järgi.

Töö koosneb neljast peatükist. Esimene peatükk sisaldab lastekaitsetöö üldiseloomu, keerulisi juhtumeid, tööga kaasnevaid stressi faktoreid, lastekaitsetöötaja toetamisvõimalusi ja probleemiseadet. Teises peatükis annan ülevaate enda töös kasutatavast meetodikast. Töö kolmandaks osaks on analüüs, milles toon välja uurimustulemused ning töö neljandaks osaks on arutelu, kus toetun analüüsile ja teooriale ning leian vastused uurimisküsimustele.

Soovin tänada toetuse ja abi eest enda juhendajat Merle Linnot ja uurimuses osalenud lastekaitsetöötajaid, kes aitasid kaasa bakalaureusetöö valmimisele ning lisaks tänan ka tööretsensenti, kes pühendus minu töö lugemisele ja andis sellele tagasisidet.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1 Lastekaitsetöö

Lastekaitsetöö on lastekaitseaduse (RT I, 28.11.2017, 19) § 11 järgi korraldatud Vabariigi Valitsuse, lastekaitse nõukogu, sotsiaalministeeriumi, sotsiaalkindlustusameti ja kohaliku omavalitsuse üksuste poolt seaduses sätestatud ülesannete alusel. Lastekaitsetöö üldprintsiipideks on subsidiaarsus, teenuse astmelisus, partnerlus perega ja juhtumikorraldus ning võrgustikutöö (Juhtumikorralduse käsiraamat, 2006) Käsiraamatus kirjeldatakse, et subsidiaarsuse printsiibi kohaselt peab inimesele osutatav teenus olema talle lähedal ning teenuse astmelisus kujutab endast teenuse pakkumist kliendi vajadustele vastavalt, alustades kergematest tegevustest, liikudes edasi keerulisematele sekkumist nõudvatele tegevustele. Veel lisab see, et kuna pere tunneb end ise kõige paremini ja sügavamalt, on oluline kolmanda printsiibina partnerlus perega, et kaasata tegevustesse terve perekond ning samuti on olulised meetodid võrgustikutöö ja juhtumikorraldus, mille ülesanne on töötada tulemuslikult ühiste eesmärkide nimel. Seega on selle käsiraamatu järgi lastekaitse põhimõte pakkuda läbi toetava võrgustiku efektiivseid tulemusi ja seda kliendile võimalikult lähedalt kättesaadavalt ning perekeskselt.

Lastekaitse on loodud tagamaks läbi erinevate teenuste, toetuste ja tegevuste lapse heaolu ja õigused, lähtuvalt lastekaitseaduses kehtestatud põhimõtetele (Lastekaitseadus, RT I, 28.11.2017, 19). Lähtudes seaduses kirjutatust, on lastekaitse eesmärk seega hoolitseda lapse heaolu ja õiguste eest, luues talle turvaline elu- ja kasvukeskkond. Laste õiguste konventsioon (RT II 1996, 16, 56) mõistab lapsena iga alla 18 aastast inimest ning antud konventsiooni põhjal peab iga osalisriik tagama diskrimineerimata ja vaatamata lapse või tema vanema usule, soole, rassile jms., igale nende jurisdiktsiooni all olevale abivajavale lapsele tema õigused. Lastekaitsetöö eesmärk on järeltulevat pakkuva efektiivset, hästi kättesaadavat, lapse heaolu esikohale seadvat kaitset tema õigustele ja heaolule ning teha seda diskrimineerimata.

Lastekaitseaduse (RT I, 28.11.2017, 19) § 18 ütleb, et lastekaitsetöötaja ülesanne on täita käesolevas seaduses või muus seadusaktis sätestatud ülesandeid lapse heaolu ja õiguste tagamisel. Sama seaduse § 19 järgi, peab lastekaitsetöötajal olema ka erialane ettevalmistus ja

kõrgharidus. Seega kuna lastekaitsetöötaja sihtgrupiks on laps, on oluline, et tal oleks piisavad teadmised tagamaks lapse heaolu parimal võimalikul viisil. Lapse õiguste kaitsmiseks on loodud lastekaitseseadus. „Käesolev seadus kehtestatakse last väärtustava ning lapse arengut soodustava käitumise ja elulaadi kujundamiseks ühiskonnas, last toetava keskkonna loomiseks, lapse huvide esikohale seadmiseks, lapse elukvaliteedi parendamiseks, lapse igakülgse arengu toetamiseks ning tervist ja heaolu ohustavates tingimustes olevale lapsele õigeaegse ja asjakohase abi ja hoolduse tagamiseks kooskõlas Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni lapse õiguste konventsiooni ja selle lisaprotokollidega ning Euroopa Liidu põhiõiguste harta ja teiste asjakohaste õigusaktidega“ (RT I, 28.11.2017, 19). Seega on loodud selleks, et kindlustada võimalikult turvaline ja lapse õigusi kaitsev keskkond ka vastav seadus, mis aitab kindlustada lapse kasvamiseks, arenemiseks ja heaks elukvaliteediks sobiva ühiskonna ning lastekaitsetöötaja ülesanne ongi seada oma töös vastavalt seadusele esikohale lapse õigused ja huvid ning leidma lahenduse kuidas muuta lapse elukeskkond talle sobivaks.

Lastekaitsetöö on aga keerukas, mitmetasandiline ja vähestruktureeritud ning lastekaitsetöötaja on mõjutatud oma töös klientide juhtumitest, mis võivad olla nii emotsionaalselt kui ka eetilistelt keerukad (Merkuljeva ja Vesso, 2013). Seega kuna lastekaitsetöötaja puutub oma töös kokku palju ka eetiliste küsimuste ja keeruliste juhtumitega, võib nendega tegelemine olla emotsionaalselt raske ja stressirohke.

1.2 Lastekaitsetöös esinevad keerulised juhtumid

Lastekaitsetöö üheks osaks on emotsionaalselt ja eetilistelt keeruliste juhtumitega tegelemine ja üheks sinna alla kuuluvaks juhtumiks on kindlasti lapse perest eraldamine. ÜRO lapse õiguste konventsiooni 9 artikli kohaselt (Lapse õiguste konventsioon, RT II 1996, 16, 56) on õigus pädevatel ametivõimudel laps vanematest vastu nende tahtmist eraldada juhul, kui vanem(ad) ohustab (ohustavad) tema heaolu ning eraldamine toimub juhul kui otsustatakse, et kooskõlas menetlustega ja kehtivate seadustega toimub eraldamine lapse huvides. Seega kui lastekaitsetöötaja otsustab pöörduda kohtu poole, lapse perest eraldamiseks, on sellise pöördumise tegemiseks otsuseni jõudmine talle kindlasti pingeline, sest kohtu jaatava otuse puhul tunneb lastekaitsetöötaja seejärel end vastutavana selle eest, et laps jääb ilma oma

vanemateta ning isegi kui see on lapse heaolu arvestades parim valik, on seda siiski raske teha.

Samuti on keeruline ka tegelemine juhtumitega, mille puhul on tegemist näiteks lapse seksuaalse väärkohtlemisega. Laste ja noorte väärkohtlemise leviku uuringus (2016) tuleb välja, et uurimusele kuni 13. aasta vanuste vastanute seas oli kolmandik küsimustele vastanud ahistamist kogunud noortest juhtumi ajal noorem kui 10 aastane, noorim neist 4 aastane. Sama uuring ütleb ka, et väärkohtlemise toimepanija vanus varieerus 7 kuni 60 aastani, mille hulgas kõige rohkem oli 30 aastaseid ja vanemaid toimepanijaid. Seega kuna lastekaitsetöötaja vastutab oma töös lapse heaolu eest ja peab tegelema ka selliste juhtumitega, kus last on seksuaalselt ära kasutatud kas võõra isiku, tuttava või tema enda vanema poolt, on kindlasti keeruline taolist juhtumit mitte liiga isiklikult võtta ning olla küll lapsele toeks ja teda aidata, kuid samas jääda ise juhtumist emotsionaalselt piisavalt kaugele, et see ei ohustaks liialt lastekaitsetöötaja enda emotsionaalset seisundit, mis töö tulemuslikkust mõjutaks.

Keeruliste juhtumite hulka kuuluvad ka olukorrad, kus lapsevanemate vahel on toimumas lahutusprotsess ning toimub otsustamine lapse hooldusõiguste jagamise üle. Rakendusuringute keskuse RAKE (Espenberg, Soo, Beilmann, Linno, Vahaste jt. 2013) poolt koostatud uuringus on toodud välja, et kohtu poolt on raske määrata lahutuse puhul edaspidist ühist hooldusõigust põhjusel, et see eeldab vanemate poolset toimivat sotsiaalset suhet ja nõuab ka minimaalselt üksmeelel olemise suutlikkust. Sama uuringu kohaselt tuleb teha kindlaks iga üksiku juhtumi puhul, kas vanematevahelised konfliktid võimaldavad seda, et lahutusejärgselt säilitada ühine hooldusõigus. Toetudes antud uuringus väljatoodule on seega lastekaitsetöötaja töö olla ka kindel, et kohtule antud arvamuses hooldusõiguse kohta tehtava otsuse üle, mõtleb ta eelkõige lapse heaolule ja sellele, kas vanemad on võimelised kasvatama last siiski ühiselt ka peale lahutust.

Lisaks eelnevalt kirjeldatud keerulistele juhtumitele on lastekaitsetöötaja töös veel mitmeid erinevaid stressifaktoreid, mis muudavad tema töö pingeliseks, stressirohkeks ja emotsionaalseks.

1.3 Lastekaitsetöös esinevad stressi faktorid

Kaasajal käsitletakse tööstressina pingeseisundit, mis tekib tööl esinevate stressorite toimel ning on täpsemalt öeldes kogum emotsionaalseid, kognitiivseid, käitumuslikke ja füsioloogilisi reaktsioone, mis on esile kutsunud töö sisu ja korraldusega seotud ning tööl esinevate faktorite poolt (Teichmann, 2002). Liu, Yang ja Yu (2015) on viidanud avaliku sektori töötajaid varitsevatele stressoritele. Nende töötajate hulka kuuluvad kindlasti ka lastekaitsetöötajad, kellele suunatud suured ootused ning kolleegide erinevad arvamused, näiteks juhtumi lahendamise käigus, loovad samuti ebakindla atmosfääri, mis võib muutuda stressi tekitavaks. Stressi ja emotsionaalset pinget tekitab ka pidev vastutus teise isiku eest, millest lahti lasta ei ole võimalik ja tema eest vajalikul hetkel ise otsuste tegemine (Rollnick, Miller ja Butler, 2011). Näiteks eelnevas alapeatükis kirjeldatud lapse perest eraldamine - kui lastekaitsetöötaja on isik, kes pöördub kohtu poole arvamusega laps perest eraldada ja otsustab ka seega lapse tuleviku üle, võib sellise otsuse tegemine mõjuda emotsionaalselt kurnavalt. Selleks, et lastekaitsetöötaja saaks olla oma klientide suhtes jõustav, peab ta ka ise olema selleks Merkuljeva ja Vesso (2013) sõnul jõustatud olekus. Seepärast on vajalik pakkuda lastekaitsetöötajatele võimalusi hoida end vaimselt balansseerituna ja jõustatud olekus, et nende töö oleks tulemuslik ning nad suudaksid vältida läbipõlemist.

1.4 Lastekaitsetöötajate toetamisvõimalused

1.4.1 Supervisioon

Lastekaitsetöötajate töös mängib suurt rolli supervisioon, mis on inimestega töötavatele ametnikele loodud nõustamisprotsess, mille fookuses on indiviidi, tema tööülesannete ja organisatsioonisisene interaktsioon (Eesti Supervisiooni ja Coachingu Ühing, 2017). Merkuljeva ja Vesso (2013) on toonud välja, et supervisioonil on hariv, toetav ja suunav funktsioon, millel on kolm laiemat ülesannet, mis kujutavad endas organisatsiooni, üksikisiku ja ühiskonna toetamist, et võrgustikud ja organisatsioonid toimiksid tulemuslikult ning

inimesi väärtustavalt, organisatsioonid näeksid oma väärtust ja milleks nad võimelised on ning aidata üksikisikutel hoida end pidevas arengus ning töövõimekana. Supervisioon on vajalik lastekaitsetöötajale enesehoiuks aga antud töö raames isiklikul tasandil.

Merkuljeva ja Vesso (2013) tehtud küsitluses selgus, et erinevate supervisiooni vormide kasutamise puhul lastekaitsetöötajatel enamjaolt regulaarse supervisiooni kogemus puudub (keskmiselt 75,5%-l). Uurimuses tuuakse ka välja, et üksikute supervisioonipäevade kogemus on vastanutest 17% lastekaitsetöötajatest ning see annab neile küll mõningase ülevaate supervisiooni lähenemisviisidest ja tehnikast, kuid ei anna aga kogemust supervisiooni protsessist ega anna töötajatele pikaajalisi kasusid. Uuringus vastajad on välja toonud, et hetkel asendavad supervisiooni nõupidamised, ümarlauad, koololekud ja vestlused ning üksikutel kordadel on välja toodud ka kovisiooni, samas peetakse aga siiski regulaarset supervisiooni vajalikuks. Lähtudes antud uurimusest on näha, et lastekaitsetöötajatel 2013. aastal supervisiooni kogemus suures osas puudus. MTÜ Eesti Abikeskused poolt 2015-2016 aastal läbiviidud uuringus (Viira, 2017) tuli välja, et näiteks 2015. aastal ei osalenud uurimuses osalejatest üheski supervisioonis 33% vastanutest ja 14% neist leidis, et supervisioon ei kuulu nende töö juurde ning leiti, et osaliselt võib põhjuseks olla piisava aja puudus. Küll aga leiti antud uuringus sarnaselt eelnevalt mainitud uuringule osalejate poolt, et siiski on supervisioonil lastekaitsetöös oluline koht töö reflekteerimisel, arutamisel, nõu ja innustuse saamisel. Seega on eelnevate aastate uuringute põhjal näha, et supervisiooni kogemus ei ole siiani olnud lastekaitsetöötajate seas suur, kuid regulaarse supervisiooni olemasolu peetakse vajalikuks. Nüüdseks on lastekaitseaduse (RT I, 21.12.2016, 24) kohaselt supervisiooni korraldamine sotsiaalkindlustusameti lastekaitse üksuse ülesandeks ja seega paremini korraldatud ning reguleeritud.

1.4.2 Kovisioon

Lisaks supervisioonile on lastekaitsetöötajate igapäevatöös olulisel kohal kindlasti ka kovisioon. Kovisiooni kasutatakse kolleegide vahel kogemusi ja teadmisi jagades ning see on meetod, mille abil kolleegid saavad üksteist toetada ja julgustada (Merkuljeva ja Vesso, 2013). Veel lisavad Merkuljeva ja Vesso, et kovisiooni grupi iseloom on kokkulepitud

kokkusaamised, regulaarsus, osalejad ja juhtumite lahendamise meetodika. Seega on kovisiooni puhul autorite sõnul oluline regulaarsus ja püsivus, et kolleegid saaksid omavahel tulemuslikult toetust, nõu ja julgustust pakkuda, mis muudab kindlasti asutusesisese töö nii lastekaitsetöötajale endale kui ka tema kolleegidele lihtsamaks ja sujuvamaks. MTÜ Eesti Abikeskused poolt korraldatud uuringus osalenud lastekaitsetöötajad iseloomustasid oma tööd vaimselt kurnavana ning kovisiooni kasutatakse omavahel peamiselt pingete maandamise eesmärgil (Viira, 2017). Samas uurimuses osalejad tõid ka välja, et näiteks KOV-ides, kus töötab vaid üks lastekaitse spetsialist, ei ole aga sama valdkonna töötajaga võimalik juhtumeid arutada ja teiste kolleegidega ei ole alati juhtumitest rääkimine kas võimalik või eetiliselt korrektne, kuid kuna töö on pingeline ja emotsionaalselt kurnav, tunnevad nad tihti vajadust tööst kellegagi arutada. Seega on antud uurimuse näitel näha, et kovisiooni peetakse pingete maandajana lastekaitsetöös vägagi oluliseks, kuid teatud tingimustes on seda aga keeruline või peaaegu võimatu teha. Kovisiooni alla ei kuulu aga igapäevane kolleegidega enda juhtumite arutamine ja emotsioonidest rääkimine, sest nagu eelnevalt kirjeldatud, on kovisioon kindlat meetodikat kasutav, regulaarne kokkulepitud kokkusaamine.

1.4.3. Koolitused

Lastekaitsetöötajad vajavad kindlasti pidevat enesetäiendust ja uusi erialaseid teadmisi nagu ka iga teise sotsiaalvaldkonna ametnikud. Enese arendamisel mängib suurt rolli koolituste olemasolu ja kättesaadavus. Sealhulgas on ka vajalik selliste koolituste olemasolu, mis aitaksid hoolitseda näiteks enda heaolu ja vaimse tervise eest. Toros (2012) on toonud välja, et lapse vajaduste väljaselgitamiseks on vajalik esmalt selgeks teha lastekaitsetöötaja vajadused kuna abivajava lapse toetamine sõltub lastekaitsetöötaja enda heaolust. Sellest lähtuvalt on seega oluline eelnevalt lastekaitsetöötaja heaolu eest hoolitsemine, et ka abivajav laps saaks parimat võimalikku abi ja toetust ning üheks viisiks lastekaitsetöötaja heaolu eest hoolitsemiseks on teemakohaste koolituste pakkumine.

MTÜ Eesti Abikeskused poolt 2015-2016. aastal korraldatud uuringus (Viira, 2017) selgus, et fookusgrupi intervjuus osalejad tõid välja üldiste sobilike koolituste puudumise ja asjakohasuse. Uuringus osalejad tõid välja, et koolitused on liiga üldised ega vasta igapäeva

vajadustele. Seega on näha, et lastekaitsetöötajatele ei pakutud koolitusi, mis pakuksid neile piisavalt arenguvõimalust ja uusi ajakohaseid teadmisi ning töötajad ei olnud huvitatud pakutatvatel koolitustel täismahus osalema. Lisaks ei toodud uuringus osalejate poolt välja ühegi enesega toimetulekuga abistavate koolituse olemasolu või arvamust nende toimimisest ega läbiviimisest. Seega on näha, et uurimuses osalejate vastustest ilmses, et antud valdkonda puudutavaid koolitusi viidi arvatavasti läbi väga vähe või ei olnud uurimuses osalejate teadlikkus nende osas piisav.

Tervise Arengu Instituudil (TAI) on loodud aga igaastane koolituskava, mis pakub lastekaitsetöötajatele näiteks 2018. aastal koolitusi ennetus ja kogukonnatöö teemal, lastekaitsetöö õiguslike aluste teemal, töö lapse ja peredega teemal ning lisaks on ka nende kavas mõeldud lastekaitsetöötajate isiklikule koolitusvajadusele ja neile pakutakse motiveerivat intervjuerimist ning koolitust teemal professionaalne kestvus ja tööpingete ennetamine (Tervise Arengu Instituut, 2018). Seega on näha, et Tervise Arengu Instituut on toonud enda põhimoodulitesse ka lastekaitsetöötajate isiklikule heaolule suunatud koolitusi ning näha on toimuvat positiivset muutust.

1.5 Probleemiseade

Minu töö eesmärk on uurida, milline on lastekaitsetöötajate endi nägemus ja arvamus praegusel ajahetkel neile keerukusi ja raskusi valmistavatest juhtumitest, enda emotsionaalsest toimetulekust antud juhtumitega ning millistest toetusvõimalustest on nad teadlikud, milliseid kasutavad ja millest tunnevad puudust. Oluline on just lastekaitsetöötajate endi arvamus, sest juhtumid muutuvad üha enam keerulisemaks ja nõuavad pidevalt uusi teadmisi ning uued muutused toovad samuti kaasa lisastressi. Antud töö on oluline, et näidata lastekaitsetöötajate toetusvajadusi nende endi arvamuste läbi ning aidata seeläbi nähtavaks teha vajadust paremaks muuta praegu olemasolevat lastekaitsetöötajate toetussüsteemi selleks, et ka see suudaks muutustega ja lastekaitsetöötajate vajadustega kaasas käia.

Tulenevalt eeltoodust on kokkuvõtlikult minu eesmärgiks uurida **lastekaitsetöötajate käsitusi lapse heaolu ohustanud lugudest põhjustatud emotsioonidega toimetulemisest nende töös**

Oma bakalaureusetöös otsin vastust kolmele uurimisküsimusele:

1. Milline on lastekaitsetöötajate tõlgendus enda töös ilmnevatest emotsionaalset raskust ja stressi tekitavatest faktoritest?
2. Milline on lastekaitsetöötajate endi lahendus tööga kaasnevate emotsioonide ja stressiga toimetulekuks?
3. Millisel arvamusel on lastekaitsetöötajad neile pakutavatest toetustest seoses enesehoidmisega?

2. METOODIKA

2.1 Kvalitatiivne lähenemisviis

Kvalitatiivne uurimisviis on paindlik teksti analüüs, mis on kommunikatiivset konteksti arvestav ja milles järgitakse süstemaatilisi reegleid tekstide sisu ja tähenduste kodeerimiseks (Kalmus, Masso, Linno, 2015) Kvalitatiivne uurimisviis on suunatud mõistmaks inimeste kogemusi, arusaamu ja tõlgendusi (Laherand, 2008). Oma töö läbiviimiseks valisin kvalitatiivse uurimisviisi, sest soovin mõista uuritavate tõlgendusi ning nende vaatenurka enda töös esitatud uurimisküsimustele.

2.2 Uurimuses osalejad

Uurimises osales viis lastekaitsetöötajat. Kaks neist valisin Pärnu Linnavalitsusest, kus sooritasin enda vaatluspraktika ja ülejäänud kolm Tartust. Valiku tegin nii tutvuste abil kui ka otsides erinevate asutuste kodulehekülgedelt sealseid lastekaitsetöötajaid. Uurimuses osales nii lühikese kui ka pika tööstaaziga lastekaitsetöötajaid. Lühim neist aastase ja pikim 12 aastase tööstaaziga. Valiku tegemisel lähtusin sellest, et kõik intervjueeritavad ei oleks ühest linnast, et saada erinevates linnades ja erineva tööstaaziga lastekaitsetöötajate tõlgendusi. Igale intervjueeritavale tutvustasin põhjalikult enda eesmärgi ja intervjuud viisin läbi silmast-silma ja privaatses ruumis.

2.3 Andmekogumismeetod

Enda töös kasutasin poolstruktureeritud individuaalintervjuud. Poolstruktureeritud intervjuu annab võimaluse küsida etteplaneeritud intervjuuküsimuste puhul ka täpsustavaid küsimusi (Lepik, Harro-Loit, Kello, Linno, Selg, Strömpl, 2014). Seega on poolstruktureeritud

intervjuu pandlik nii intervjuueeritavale kui ka intervjueriale, sest tegin küll eelnevalt valmis kindlad küsimused ja intervjuu kava, kuid jäi ruumi vajadusel muutuste tegemiseks, et intervjuueeritav saaks rääkida kõigest, mis oli temale oluline.

2.4 Andmeanalüüsi meetod

Intervjuusid tehes salvestasin räägitu. Pärast iga intervjuud kirjutasin üles märkmed, mis aitaksid hiljem järgnevate intervjuudega ja eneserefleksiooniga. Vahetult pärast intervjuud transkribeerisin selle võimalusel koheselt ja kodeerisin ning kategoriseerisin kokkukogutud tekstid, et lihtsustada hiljem analüüsi tegemist. Andmeanalüüsi meetodina kasutasin temaatilist sisuanalüüsi. Temaatiline sisuanalüüs aitab leida üles andmetes peituvad tähendused ja arusaamad ning andmetes pööratakse lisaks uurija sõnastatud uurimisküsimustele ka tähelepanu uurimuses osalejate jaoks olulistele teemadele (Kalmus, Masso, Linno, 2015).

2.5 Uuringu käik ja uurija reflektiivsus

Uuringu viisin läbi 2018. aasta aprilli kuu jooksul. Intervjuud viisin läbi intervjuueeritavate loomulikus keskkonnas ehk külastasin neid nende töökohas. Iga intervjuu puhul valisime privaatse ruumi, et intervjuu toimuks nelja silma all. Enne intervjuu alustamist kirjeldasin oma töö eesmärgi, küsisin luba intervjuu salvestamiseks ning kinnitasin, et intervjuu on konfidentsiaalne ja töös on nende nimed muudetud. Intervjuud salvestasin telefoniga ja ürtasin luua võimalikult vaba õhkkonna, jutustades eelnevalt sellest, kaudu intervjuueeritav on lastekaitstes töötanud ja mis tema jaoks lastekaitse endast kujutab. Alles seejärel liikusin edasi intervjuu kavast olevate küsimuste juurde. Intervjuude pikkuseks kujunes keskmiselt pool tundi ja iga intervjuu puhul kaldusin oma eelnevalt ettevalmistatud intervjuu kavast kõrvale, et küsida täpsustavaid küsimusi või vahetada nende järjekorda, muutmaks intervjuu intervjuueeritava ja ka enda jaoks piisavalt sujuvaks ning loogiliseks kuna tihti rääkisid intervjuueeritavad ühele küsimusele vastust andes ka juba mõne teise küsimuse vastusest. Üritasin aga mitte liiga palju sekkuda, vaid jääda kuulajaks, et mitte mõjutada liigselt intervjuu tulemusi.

3. ANALÜÜS

Käesolevas peatükis tutvustan viie lastekaitsetöötajaga läbiviidud intervjuude analüüsi. Analüüsis lähtun enda sõnastatud uurimisküsimustele vastamisest, kuid pööran tähelepanu ka sellele, mida osalejad on lisaks sellele ise oluliseks pidanud. Selleks, et kaitsta uurimuses osalejate identiteeti, olen muutnud osalejate nimed ja asendanud need vabalt valitud tähtedega. Tulemuste ilmsetamiseks kasutan intervjuueeritavate tsitaate muutmata kujul. Väljajäetud tekstiosad on tähistatud märgendiga /.../

3.1 Lastekaitsetöötajate arvamused töös stressi ja emotsionaalsust tekitavatest faktoritest

Intervjuudes rääkisid lastekaitsetöötajad, et tööalase stressiga on nende meelest seotud keerulise iseloomuga juhtumid ja emotsionaalselt rasked juhtumid. Järgnevalt kirjeldan neid eraldi.

3.1.1 Keerulise iseloomuga juhtumid

Uurimuses osalejate vastustest selgus, et kõige keerulisema iseloomuga juhtumiteks peeti neid juhtumeid, mille puhul tuleb tegeleda vaimupuude või psüühikahäire all kannatava lapsevanemaga või peredega, kus vanemad tarvitavad alkoholi või muid sõltuvusaineid ning seetõttu ei kasvatata oma last sellisel moel nagu temale vajalik: T: *„Minule tundub, et kõige keerulisem ja mida järjest rohkem tuleb ette ongi see, et kus lapsevanem on vaimupuudega või sügava psüühikahäirega ning sellest tulenevalt siis seab pidevalt enda last ohtu, ei arenda, lapsel ei ole turvaline ja hea“*

A: *„Kõige suuremad probleemid on ikkagi siis kui on vanemad lahus, üks vanematest on alkohoolik, mõlemad vanemad on alkohoolikud. Siis mmm...kodune olukord, hästi palju on räpasust.“*

Lisaks selgus ka, et keeruliseks peetakse klientidega ühise keele leidmist ning oma mõtete arusaadavat edasiandmist, mille puhul võib näiteks psüühikahäirega lapsevanemaga tekkida olukord, kus lastekaitsetöötaja selgitab enda eesmärgi ja vajalikke samme, mida klient peaks enda koduse olukorra parandamiseks ette võtma, kuid tulenevalt kliendi vaimsest seisundist ei suuda lastekaitsetöötaja isegi peale mitut korda kordamist selgeks teha mis ja miks on vajalik. Sellise olukorra puhul tekib ühe uurimuses osaleja sõnul tunne, et antud kliendi kodus olukord ei muutu ja tema lapsel ei saagi seal hea olema, sest lapsevanem ei saa tegelikkuses aru.

J: *„Sa võid nagu noh tahta parimat ja sa võidki tegelikult asjad nagu väga lahti rääkida, aga kui see psüühika on ikkagi hoopis teistsuguse teadvuse tasemel... /.../*

3.1.2 Emotsionaalselt rasked juhtumid

Uurimuses osalejatelt uurides, milliste juhtumitega tegelemine on nende jaoks emotsionaalselt kõige keulisem selgus, et enamike jaoks on raske tegeleda hädaohus oleva lapse juhtumiga, millega tegelemine nõuab kiiret tegutsemist ja millele lahendust ei pruugi olla lihtne leida: A: *„tihti on ka ohus olev laps, kellega on vaja tegeleda koheselt, see on emotsionaalselt nagu kõige raskem.“* Emotsionaalselt raske on ka tunne kui midagi vajalikul hetkel teha ei ole võimalik.

S: *„kui sa näed, et laps on nagu hädas, aga ikkagi nagu teha väga midagi ei saa /.../ Sa ei taha seda last sinna jätta, aga midagi teha ei ole, ma ei saa ju last lihtsalt vanemast eraldada.“*

Küll aga ütlesid kaks uurimuses osalejat, et siiski neile juhtumid niivõrd palju emotsionaalset raskust ei paku kui nad algselt tööle asudes kartsid. Samuti lisavad nad, et juhtumeid lahendades tekib nendes missioonitunne ja sellise juhtumiga töötamine, mis on tavalisest emotsionaalsemalt raskema iseloomuga (näiteks lapse perest eraldamine) ei anna võimalust ega aega lasta enda emotsioonidel tekkida või neile mõelda.

See kui emotsionaalselt raske lastekaitsetöö on, ütlevad intervjuueeritavad, et sõltub tööstaažist ehk mida pikaajalisem tööstaaž, seda lihtsam on töötada sellisel viisil, et mitte võtta juhtumeid liiga isiklikult. Samuti ütlevad osalejad, et mida aeg edasi, seda rohkem õpivad nad

endaga tegelema nii, et emotsioonid ei kuhjuks ja juhtumeid ei võeta liiga isiklikult: T: „Ajaga läheb järjest vähemaks, sest endal on tekkinud juba selline pagas, et mida vähem oled seda tööd teinud, siis tõenäoliselt rohkem sa juhtumite peale mõtled /.../, et mida rohkem oled seda tööd teinud, siis seda rohkem on seda pagasit ja nii südamesse ei võta.“ Küll aga peeti vaatamata tööstaaži pikkusele siiski oluliseks toetussüsteemi olemasolu supervsiooni, kovisiooni, organisatsioonisiseste toetuste ja kolleegidega muredejagamise näol.

Mõnikord juhtub aga, et keerulise juhtumi puhul jõuab tekkinud emotsioon alles hiljem kohale ning seejärel on sellega raske toime tulla. M: „kui mul oli üks raske erakorraline lapse eraldamine, no selle käigus ma ei tundnud neid emotsioone, sest mul ei olnud enda peale sellesuhtes aega mõelda, et mida ma nüüd tunnen, aga kui see kõik kiire päev nagu läbi oli /.../ siis hakkasin küll mõtlema natuke ja tuli küll mõni pisar, sest tegelikult oli see raske olukord, eriti see, et pidin võtma vastu selle otsuse, et laps eraldada.“

3.2 Lastekaitsetöötajate viisid tööga seotud emotsioonide ja stressiga toimetulekuks

Uurimuses osalejate sõnul toodi välja erinevaid viise tööga seotud emotsioonide ja stressiga toimetulekuks nii väljaspool tööaega kui ka töö juures. Järgnevalt toon uurimustulemused välja eraldi peatükkidena.

3.2.1 Tööga seotud emotsioonide jagamine väljaspool tööaega

Uurimuse tulemuste põhjal selgus, et osalejate jaoks on mõningate juhtumite puhul keeruline emotsioone tagasi hoida või neid endas alla suruda. Peale pikka tööpäeva ja enda erinevate emotsioonidega toime tulemist ütleavad uurimuses osalenud lastekaitsetöötajad, et tihti viivad nad enda emotsioonid koduseinte vahele A: „Kui on ikkagi mingi siuke raske juhtum ja sa peas kogu aeg otsid seda lahendust, siis sa otsid seda ka kodus ja otsid seda võibolla ka öösel ja ärkad hommikul üles ja kohe mõtled selle peale. Et sellest lahti lasta on väga raske.“

Töö koju kaasa võtmine tekitab aga ka kodus sellele mõeldes lisastressi ega aita seega seda leevendada ning samuti võib see pikas perspektiivis nagu ka iga teise töökoha puhul töö koju kaasa võtmine hakata segama pereelu. Tihti räägitakse aga siiski enda töölt kaasa võetud emotsioonidest kodus pereliikmele, saades nii võimaluse enda tundeid vähemalt kellegagi jagada ja arutada. Vahetevahel on elukaaslasele tunnete jagamine ka võimalus teha end nähtavaks ja teadvustada teistele kui emotsionaalselt raske võib töö olla: A: „*Ongi pigem vist see, et sa tahad kodus nagu anda mõista, et noh mul on raske, et ma ei tea, tunne mulle kaasa*“ Osalejad lisavad ka, et mõningad tööl juhtunud seigad tulevad meelde kodus kasvõi vahetevahel hüplikult ja end täielikult välja lülitada ei ole võimalik.

Nii nagu uurimuses osalejad kasutavad võimalust jagada enda emotsioone kodus näiteks perekeskel, et mitte neid enda sees hoida ja koguda, nii kasutavad nad ka elukaaslast, häid sõpru või ka koduloomi lisavõimalustena mõtteid tööst eemale saada nendega koos tegutsedes ning aega veetes: M: „*kasvõi see, et kui ma räägin elukaaslasele seda, et mis tundeid ma parasjagu tunnen, juba nende arutamine, et mõnikord ongi raskem ja siis läbiarutades on palju kergem*“

S: „*Mul on veel 2 koera, et ma tegelen nendega ka.*“

J: „*Mehega siin aegajalt jalutame, see on ka selline teraapiline tore mõte onju /.../ vahel käime sõbrannadega tantsimas.*“

Uurimistulemustest tuleb välja, et vabal ajal pingete maandamiseks kasutavad osalejad paljusid erinevaid viise, milleks peamine on spordi tegemine ja värskes õhus liikumine, mis aitavad mõtteid tööst eemale viia: A: „*Ma üritan hästi palju väljas olla, sporti teha /.../ sporti teengi ma nagu...noh elu aeg olen teind just selleks, et pingeid maandada tegelikult. Et selleks nagu, et emotsioone hoida.*“ Samuti tegelevad intervjuueeritavad muude rahustavate tegevustega nagu näiteks laulmine, raamatute lugemine ja tantsimine, mis aitab nende tuju tõsta ja töömõtet peast viia: M: „*/.../ üldiselt trennis käimine, raamatute lugemine, mõnikord vaatan ka mõnda seriaali nt, mis aitab ka end väga hästi ümber lülitada.*“ A: „*laulmine on minu jaoks see, et kui ma näiteks lähengi laulma, siis ma tunnen et see on see, et kus ma ei mõtle kordagi tööle selle aja jooksul*“ Oluline on osalejate sõnul ka vaba aja veetmise puhul

võimalus elu üle nalja visata ja naerda, mis aitab samuti viia mõtted mujale ning luua enda jaoks vabam õhkkond.

3.2.2 Tööga seotud emotsioonide jagamine töö juures

Vaatamata sellele, et kõigil uurimuses osalejatel oli kogemus sellest, kuidas nad tööga seotud emotsioone kodus lähedastega on jaganud, eelistavad nad siiski enda emotsioone ja tundeid pigem töökaaslastega läbi arutada. Üheks põhjuseks on, et mure jagamine muudab olukorra lihtsamaks: M: „*Ise me omavahel teeme pidevalt kovisiooni, et kui vaja nõu küsida või niisama ventileerida, siis seda me teeme ja see on väga hea, see aitab ka väga palju.*“. Kovisiooni all peetakse aga igapäevases kontekstis pigem silmas spontaanset kolleegidevahelist arutelu ja lihtsalt enda emotsioonide, murede jagamist ning juhtumite arutamist. Töökaaslastega ventileerimine on osalejate sõnul lihtsam seetõttu, et sama eriala inimese kogemused ja teadmised on nende omadega sarnased ning seetõttu on kolleegil lihtsam mõista ja tuge pakkuda: T: „*Aga oma kolleegidega on selline turvaline seltskond /../ ja kõigil on oma hea kogemus.*“ Kaasa tuntakse just üksi töötavatele lastekaitsetöötajatele, kellel igapäevaselt mure jagamise võimalust sama eriala spetsialistiga ei ole.

Regulaarseid kokkusaamisi, kus kasutatakse ka kovisioonile omaseid meetoodilisi võtteid, toimub aga osalejate sõnul korra nädalas. Selgus ka, et kaks uurimuses osalejat, kes töötasid koos samas asutuses olid nende organisatsioonis toimuvast iganädalaseest organiseeritud kovisioonist eriarvamusel. Ühe sõnul oli nende asutuses korraldatav kovisioon hästi planeeritud ja suureks abiks, kuid teise osaleja arvamus oli vastupidine ning tema jaoks oli nende asutuses kovisioonist iganädalaselt osavõtt pigem kohustuslikus korras kohalolek ja seega eelistas ta pigem igapäevast lihtsat kolleegidega läbi arutamist ja nõupidamist.

3.3 Lastekaitsetöötajate arvamus enesehoidmiseks võimaldatavatest pakutud toetussüsteemidest

Järgnevalt toon välja uurimuses osalenud lastekaitsetöötajate arvamusel neile pakutavate teenuste kasutamisest ja puudustest.

3.3.1 Teenuste kasutamine

Intervjuudes uurisin ka osalejatelt, millistest teenustest, mis on mõeldud lastekaitsetöötaja tööstressiga toimetuleku toetamiseks, on nad teadlikud. Kõik osalejad tõid kahe esimese teenusena välja supervisiooni ja kovisiooni, mille all peeti silmas taaskord pigem igapäevast omavahelist kliendijuhtumite arutelu ja emotsioonide väljaelamist: A: „*Töoga seoses on meil see supervisioon /.../ meil on siin hästi, et kogu aeg iga päevaselt töötab nagu see kovisioon ka.*“ Oldi ka teadlikud, et seaduse järgi on neile kohustuslikus korras pakutav supervisioon.

T: „*Seaduse järgi on riigil kohustus pakkuda kõigile lastekaitse spetsialistidele supervisiooni ja see toimib ka. Et 4 korda aastas on võimalik saada supervisiooniseansi /.../ või saada eraldi veel superviseerimist kui tal seda tarvis on.,*“

Lisaks selgus, et uurimuses osalejatele pakutakse ka organisatsiooni siseselt erinevaid võimalusi aja maha võtmiseks ja enesehoiuks näiteks sportimisvõimaluste näol: M: „*/.../ siis on muidugi meil niisama töö kaudu võimalik mingeid sportlikke tegevusi teha*“ Pärnus töötavate lastekaitsetöötajate puhul pakub kohalik omavalitsus ka võimalust käia psühholoogi ja füsioterapeudi vastuvõtul: A: „*No nüüd on linnavalitsuse töötajatele näiteks kompenseeritakse kõik mingid näiteks spordikaardid ja füsioterapeudi ja psühholoogi teenused.*“ Tartus töötavad uurimuses osalejad aga endi sõnul sellist võimalust kasutada ei saa.

Välja toodi ka koolitusvõimalused, kuid lisati, et enesehoiu teemalisi koolitusi pakutakse vähe ja on reeglina lisatud mõne suurema koolituse üheks väikeseks osaks: M: „*Vahel harva käib mõni koolitus läbi, mis väga põgusalt räägib lastekaitsetöötaja enesehoidmisest /.../ see on ühe suure koolituse väike osa.*“

S: „No ühel koolitusel sattusin ühe nõustajaga kokku ja tema juures sain aru, et ohoo kas mul ongi sellised mõtted?! Aga see koolitus oli muidu mingi muu teema“

Osalejatelt uurisin ka, kas ja milliseid teenuseid nad neile pakututest on kasutanud või ka hetkel kasutavad. Uurimuses selgus, et supervisiooni kasutatakse nii palju kui pakutakse ja etteplaneerimata tehakse ka igapäevaseid arutelusid kolleegidega. Kasutatakse ka organisatsiooni poolt pakutavaid soodustusi sportimiseks ja võimalusel psühholoogi vastuvõtul käimist: J: „Ma kasutan tõesti, ma kasutan kõiki selliseid võimalusi“, A: „Noo kasutan spordikaarti.“ Sellest, kas pakutavad teenused ka toimivad oleneb osalejate sõnul supervisiooni puhul seda läbiviivast superviisorist, kovisiooni puhul sellest kui head on asutusesisesed suhted ja arusaamad ning asutusesiseste soodustuste jms. puhul tihti asukohast ja kellaaegadest, millal teenust pakutakse.

S: „No supervisioon toimub meil, aga sõltub superviisorist, et kas sellest ka kasu on. Kovisiooni püüme ka teha, aga kõigil on sellest nagu erinev nägemus, et kes seal kohal peaksid olema, et kas otsene ülemus ikkagi peaks seal ka olema...et ühesõnaga meil siin kovisiooni sellisena nagu ta võiks olla, ei saa ilmselt toimuma. Heast kovisioonist oleks kõigile kasu. Ja no meil pakutakse esmaspäeva lõunal mingit aeroobikat tasuta ka, aga kõik ei armasta seda aeroobikat ja eriti mitte esmaspäeva lõunal kui on vaja tööl olla. Aga üleüldiselt võiks küll asutus toetada sportimisvõimalusi ja psühholoog võiks ka muidugi näiteks olla“

3.3.2 Teenuste puudused

Uurimuses selgus, et osalejate arvates oleks oluline eelkõige pakkuda supervisiooni nendele lastekaitsetöötajatele, kes töötavad üksinda ning kellel kovisiooni ja igapäevase kolleegidega arutelu võimalus puudub: *Aga need omavalitsuse lastekaitsjad, kes on üksinda terve suure valla peale, siis nemad on kõige rohkem hädas /.../ Et võibolla nemad tunnevad kõige rohkem kasulikkust nendest supervisioonidest ja võtavad endaga selle raskema juhtumi kaasa supervisiooni ja seal arutatakse.* Üks osalejatest tõi seejuures tähelepanu valdade

ühinemisele, mille puhul tekkisid küll suuremad omavalitsused ja nüüdseks on nende liitunud valdade peale olemas igas vallas lastekaitaja, siiski ei ole aga lastekaitsetöötajal ressursi, et rääkida täpselt sama tööd tegeva inimesega kui terve valla peale on tema ainukene lastekaitsetöötaja.

Lisaks töid uurimuses osalenud lastekaitsetöötajad välja, et vajadus oleks paremini toimiva kovisiooni järele: T: „*Tegelt on nendes supervisiooni tagasisides välja toodud, et kovisiooni võimalus võiks paremini rakendatav olla.*“ Kui igapäevaselt toimub küll kolleegidevaheline arutelu ja emotsioonide jagamine, siis tuntakse puudust hästi organiseeritud kovisioonist, kus oleks võimalus juhtumeid põhjalikumalt lahata ja minna probleemidega sügavamale. Küll aga lisatakse, et siiski aitab igapäevane kovisiooni laadis nõupidamine palju ja aitab tööga kaasneva stressiga paremini toime tulla. Samuti selgus, et Pärnus töötavate lastekaitsetöötajate sõnul on nende linnas laiemate juhtumite raames sotsiaalkindlustusameti poolt rahastatuna võimalus läbi viia tihedamalt superviseeritud võrgustikukohtumisi: T: *Aa ja meil linnas Pärnus on näiteks ühe laia juhtumi raames toimunud juba 2 superviseeritud võrgustikku, et nii on ka võimalus ja riik rahastab sotsiaalkindlustusameti kaudu ja seni on need asjalkud olnud.*“

Mõlemas linnas töötavate lastekaitsetöötajate puhul oli neile suureks murekohaks ka suur töökoormus, mille puhul langeb põhivastutus lastekaitsetöötajale, mis tekitab töötajates läbipõlemisohu: A: „*Näiteks minu arust Eesti riigis on kuidagi see hästi vale või üldse kuidagi selles süsteemis, et nii suur vastutus lükatakse lastekaitsetöötajale /.../ et kogu aeg nagu üks inimene peaks kõike teadma ja vastutama /.../ et mina näen, et see on nagu siuke murekoht, mis tekitabki seda läbipõlemist ja stressi.*“ ning lastekaitsetöötajad sooviksid suuremat mõistmist ning toetust ka oma juhtide poolt: M: „*Kindlasti aitaks ka vaimselt paremini toime tulla see kui tunnend oma juhtide toetust ja mõistmist selles osas kui suur on töökoormus ja et sa ei jõuagi igale poole õigel ajal /.../ Kõik arvavad, et sa pead igalepoole kohe esimesena jõudma. Paraku mingi hetk sa peadki tegema valikuid, kus on see kõige kiirem hetk.*“

Samuti sooviti ka Tartu linnas töötavate lastekaitsetöötajate poolt psühholoogi võimalust: S: „*/.../ ja no psühholoog võiks ka olla jah.*“ Nagu eelnevalt mainitud, on selline võimalus nüüdseks Pärnus olemas ja selle võimaluse olemasolu väärtustatakse sealsete

lastekaitsetöötajate seas väga. Tartus osalevad lastekaitsetöötajad aga sooviksid samuti antud võimalust kasutada kasvõi mõnel korral aastas.

4. ARUTELU

Arutelus osas esitan analüüsi tulemused seotuna kirjandusel põhinevate käsitlustega. Esitan arutelu uurimisküsimuste lõikes.

Milline on lastekaitsetöötajate nägemus enda töös ilmnevatest emotsionaalset raskust ja stressi tekitavatest faktoritest?

Lloyd, King ja Chenoweth (2002) toovad enda artiklis „Social Work, stress and burnout“ toetudes autoritele nagu Pines-i ja Kafry (1978) välja, et sotsiaaltöö tegijad on grupp, kelle tundlikkus oma klientide juhtumite vastu muudab nad stressile haavatavaks. Lastekaitsetöötaja puutub enda töös kokku nii mõnegi keerulise juhtumiga, mis on kas lihtsalt oma olemuselt keerukas või mis tekitab ka emotsionaalseid pingeid ning muudab ta seetõttu stressile kindlasti vastuvõtlikumaks. Stress ja läbipõlemine võivad tekkida just töökohtadel, mille sisu on emotsionaalselt pingeline (Liu, Yang ja Yu, 2015). Seega tekivad stress ja läbipõlemisoht loomulikult ka lastekaitstes kus emotsionaalselt raskete juhtumitega töötamine on igapäevane.

Uurimuses selgus, et keeruliseks peetakse eelkõige psüühikahäiretega ja sõltuvuste all kannatavate lapsevanematega juhtumite lahendamist põhjusel, et sellistele lapsevanematele on enda töö eesmärki ja kliendi tegevusplaani raske selgeks teha ning antud klientidega on keeruline leida ühist keelt ning seeläbi on ka selle pere last keerulisem aidata. Emotsionaalselt keeruliseks peeti hädaohus oleva lapsega juhtumeid ja lapse perest eraldamise juhtumeid. See kui emotsionaalselt raske juhtum on, sõltub lastekaitsepetsialistide sõnul suuresti tööstaažist: mida lühem tööstaaž seda raskem ja mida

pikem tööstaaž seda lihtsam on juhtumeid mitte nii isiklikult ja südamesse võtta. Antud vahe võib tuleneda nii kogemuste pagasist, mida lastekaitsetöötajad ka välja tõid, kuid kindlasti ka inimesest endast ja tema emotsionaalsusest. Kui inimene on iseloomult emotsionaalsem, ei pruugi ka tööga seonduvad emotsionaalselt keerulised juhtumid ja nendega kaasnev stress muutuda tema jaoks ajapikku kergemaks ning seega ei saa eeldada, et pikema tööstaažiga ametnikud toetussüsteemi ei vaja. Uurimuses osalejad tõid ka välja, et vaatamata tööstaažile, peavad nad hästi organiseeritud supervisiooni, kovisiooni, kolleegidegaarutelusid ja organisatsioonisiseseid toetusi vägagi oluliseks.

Milline on lastekaitsetöötajate endi lahendus tööga kaasnevate emotsioonide ja stressiga toimetulekuks?

Iga inimene üritab leida töö kõrvalt aega ka iseendale, et maandada tööga kaasnevaid pingeid, nii ka lastekaitsetöötajad kelle tööga kaasneb emotsionaalne pinge ning mille vähendamiseks tuleb leida viise kuidas end niioelda tööelust välja lülitada. Segal, Smith, Robinson ja Segal (2018) toovad enda artiklis välja, et tööstressiga toimetulekuks on oluline leida viise kuidas olla liikuv ja aktiivne, mis aitaks tõsta tuju, suurendada energiavarusid ning anda puhukust ja lõõgastust oma meelele. Kõik uurimuses osalejad tõid ka välja spordi tegemise ja liikumise olulisuse. Uurimused on tõestanud, et sport aitab vähendada stressi ja füüsiline tegevus aitab elada välja negatiivseid tundeid ning emotsioone ja tõsta ka enesehinnangut (Elenurm, 2011). Autor ütleb ka, et organisatsiooni poolt toetatud sportimine on stressi ennetamise strateegia üks oluline osa. Segal, Smith, Robinson ja Segal (2018) lisavad, et oluline on kasutada mõne olukorra puhul huumorit, et muuta pingelist tööõhkkonda mugavamaks ja tõsta tuju, mis võib olla ka üks minu uurimuses osalenud lastekaitsetöötajate igapäevasest kolleegidega töömurede arutamise eesmärkidest. Uurimistulemustes selgus, et uurimuses osalenud lastekaitsetöötajad kasutavad tööga kaasneva stressi ja emotsionaalse raskusega toime tulemiseks enamasti pereliikmega mure jagamist või kolleegidega arutamist. Seda ilmselt seetõttu, et alati on enda murede ja ka rõõmude jagamine kellegi lähedase või usaldusisikuga teinud mured väiksemaks ja rõõmud suuremaks. Kolleegidega on aga oma emotsioonide jagamine lihtsam, sest nemad tunnevad ja kogevad enda igapäevatoos samasuguseid või

sarnaseid tundeid ning kogemusi ja seega on kõige mugavam ja abistavam pöörduda sellise isiku poole, kes suudab sinuga samastuda.

Millisel arvamusel on lastekaitsetöötajad neile pakutavatest toetustest seoses enesehoidmisega?

Lastekaitsetöötaja suutlikkus olla klientide suhtes jõustav sõltub tema enda jõustatud olekust (Merkuljeva ja Vesso, 2013). Seega on oluline lastekaitsetöötajatele pakkuda võimalusi enda vaimse ja füüsilise heaolu hoidmiseks. Uurimustulemustes selgus, et Pärnu ja Tartu puhul on lastekaitsetöötajate toetussüsteem erinevalt korraldatud ja ka eripiirkondade töötajad on neile pakutavast toetussüsteemist eriarvamustel. Pärnu lastekaitsetöötajatele pakutakse laiemate juhtumite puhul võimalust vajadusel tihedamateks rahastatud superviseeritud võrgustikekohtumisteks ja samuti pakutakse neile organisatsiooni poolt käia füsioterapeudi ning psühholoogi vastuvõtul. Samuti olid Pärnu lastekaitsetöötajatele pakutavad sportimisvõimalused paremini organiseeritud ja sealsed lastekaitsetöötajad olid neile pakutavaga ka üldiselt paremini rahul. Selline vahe kahe linna vahel näitab ka vajadust uurida teiste linnade ja valdade lastekaitsetöötajate arvamusi ja neile pakutavaid võimalusi, et muuta lastekaitsetöötajatele vajalikud teenused kättesaadavamaks ja efektiivsemaks. Samuti oli näha ka organisatsioonisiseseid eriarvamusi seoses kovichiooni toimimise ja tulemuslikkusega. See näitab kui erinevad võivad olla ühe asutuse siseselt töötajate vajadused ja suhtumine. Mõni asutuses töötav lastekaitsetöötaja võib olla emotsionaalsem ja vajada rohkem võimalust enda juhtumeid ja emotsioone läbi arutada ja teha ka iganädalast organiseeritud kovichiooni, kuid mõne töötaja jaoks võib olla ka piisav paar korda aastas osaleda supervisioonil. Lastekaitsetöötajad pööravad ise tähelepanu erinevale tööstaažile: lastekaitsetöötaja, kes on teinud antud tööd ühe aasta jagu kirjeldas, et tunneb suuremat vajadust igapäevaselt kolleegidega juhtumeid ja enda emotsioone arutada ning nõu pidada, kodus elukaaslasega mõtteid jagada ning iganädalasel kovichioonil osaleda. Teine sama asutuse töötaja kes on lastekaitsetööd teinud aga mitu aastat kauem ja selgitas, et ei tunne enam nii suurt vajadust sama toetussüsteemi järele. Küll aga tundsid siiski mõlemad toetussüsteemi olemasolu

vajadust. Seega on oluline, et oleksid olemas erinevad võimalused end kas sportides välja elada või muu usaldusisiku puudumisel näiteks psühholoogiga muresid jagada, sest vaatamata tööstaažile on lastekaitsetöös läbipõlemisoht küllaltki suur.

Uurimistulemustest selgus ka, et kõik uurimuses osalejad tundsid rohkem muret üksi töötavate lastekaitsetöötajate heaolu pärast ja mainisid, et oleks vaja paremini toimivat supervisiooni, mis oleks üksi töötavatele ametnikele tihedamini kättesaadav kuna neil puudub igapäevane kolleegidega ventileerimise ja kooresõpruse võimalus. Ka Merkuljeva ja Vesso (2013) uuringus osalenud lastekaitsetöötajad tõid välja supervisiooni suurema vajaduse üksi töötavate lastekaitse spetsialistide jaoks. Kui üksi töötavatel lastekaitsetöötajatel puudub selline võimalus, on nende läbipõlemisoht kindlasti võrreldes mitmekesi töötavate ametnikega suurem ja seega oleks oluline viia ka nendeni võimalus enda muresid kellegagi arutada ja saada võimalus rääkida läbi juhtumeid ning saada nõu. Seda näiteks tihedama regulaarse supervisiooni näol või võimaluse küsida supervisiooni enda vajaduste põhisel.

KOKKUVÕTE

Minu uurimistöö eesmärgiks oli uurida lastekaitsetöötajate käsitusi lapse heaolu ohustanud lugudest põhjustatud emotsioonidega toimetulemisest nende töös. Oma töös püstitasin kolm uurimisküsimust, millele otsisin vastuseid viie lastekaitsetöötajaga läbiviidud intervjuude põhjal.

Esimesele uurimisküsimusele, milline on lastekaitsetöötajate nägemus enda töös ilmnevatest emotsionaalset raskust ja stressi tekitavatest faktoritest, tuli uurimuses välja, et keeruliseks peeti psüühikahäirete ja sõltuvuste all kannatavate lastevanematega juhtumeid, tulenevalt ühise keele leidmise raskusest. Emotsionaalselt rasketeks juhtumiteks peeti hädaohus oleva lapsega juhtumeid, mille teeb keeruliseks vajadus leida kiire lahendus või lahenduse puudumine ja lapse perest eraldamise juhtumeid, mille puhul peeti emotsionaalselt raskeks eraldamise otsuse tegemist ja eraldamise protsessi. Seda kui emotsionaalselt raske lastekaitse spetsialistide jaoks nende töö on seostus nende sõnul tööstaaži pikkusega – mida

lühiajalisem tööstaaž, seda emotsionaalselt raskem ja mida pikaajalisem tööstaaž, seda suurem kogemustepagas ja oskus tööd mitte isiklikult võtta.

Teisele uurimusküsimusele, milline on lastekaitsetöötajate endi lahendus tööga kaasnevate emotsioonide ja stressiga toimetulekuks, selgus uurimuses, et kasutatakse võimalusi nii töövälisel ajal kui ka töö ajal. Töövälisel ajal kasutatakse võimalust jagada enda muresid pereliikmetega ja elukaaslasega ning samuti tehes sporti ja tegeledes muude tegevustega, mis aitavad viia mõtted eemale tööga seonduvast. Töö ajal kasutatakse võimalust arutada juhtumeid ja emotsioone kolleegidega, mida eelistatakse ka pereliikmetega rääkimisele põhjusel, et kolleegil on parem samastuda ja kergem mõista.

Kolmandale uurimusküsimusele, millisel arvamusel on lastekaitsetöötajad neile pakutavatest toetustest seoses enesehoidmisega, tuli uurimuses välja, et võimalusel kasutatakse kõiki neile pakutavaid toetusi. Küll aga sõltub lastekaitse spetsialistide jaoks teenuste puhul nende tulemuslikkus teenuse kättesaadavusest, läbiviijast, ajast ja kohast. Teenuste puhul tuntakse puudust Tartu lastekaitsetöötajate puhul psühholoogist, paremini korraldatud kovisioonist ja organisatsioonisisestest toetustest ning väiksemast vastutusest. Pärnu ametnike puhul tuntakse eelkõige puudust just väiksemast vastutusest ning mõlema linna lastekaitsetöötajad tunnevad muret üksi töötavate lastekaitsetöötajate pärast ja soovivad nende jaoks paremini kättesaadavat supervisiooni.

Kasutatud kirjandus

- Elenurm. T., (2011), *Kuidas hoida töötajate vaimset tervist ja ennetada läbipõlemist*, *Sotsiaaltöö*, 5, 34-38.
- Kalmus. V, Masso. A, Linno. M, (2015), *Kvalitatiivne sisuanalüüs*, <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> (Vaadatud 26.04.2018).
- Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk
- Lapse õiguste konventsioon, RT II 1996, 16, 56. <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016> (Vaadatud 25.11.2018)
- Lastekaitseadus, RT I, 28.11.2017, 19. <https://www.riigiteataja.ee/akt/106122014001?leiaKehtiv> (Vaadatud 25.03.2018)
- Lepik. K , Harro-Loit. H, Kello. K, Linno. M, Selg. M, Strömpl. J, (2014), *Intervjuu*, <http://samm.ut.ee/intervjuu> (Vaadatud, 21.05.18)
- Liu.B, Yang.K, Yu.W, (2015), *Work-Related Stressors and Health-Related Outcomes in Public Service: Examining the Role of Public Service Motivation*. *The American Review of Public Administration*, volume 45, issue 6, 653-673
- Lloyd.C, King.R ja Chenoweth.L , (2002), *Social Work, stress and burnout: A review*, *Journal of Mental Health* volume 11, issue 3, 255–265.
- Merkuljeva.T, Vesso.S, (2013), *Lastekaitsetöötajatelesuunatud supervisiooni süsteemi väljatöötamine*.
- Rollnick.S, Miller. W.R, Butler. C.C, (2011), *Motiveeriv intervjuerimine tervishoius*, lk 147, Tallinn: Ajakirjade Kirjastus
- Segal. J, Smith.M, Robinson.L, Segal.R, (2018), *Stress in the Workplace - Managing Job and Workplace Stress*, <https://www.helpguide.org/articles/stress/stress-in-the-workplace.htm?pdf=true> (Vaadatud 01.02.2018)
- Soo, K., Lukk, M., Ainsaar, M., Beilmann, M., Tamm, G., Espenberg, K., Murakas, R., Arak, T., Aksen, M., Vahaste-Pruul, S., Kutsar, D. (2015). *Laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise leviku uuring*. Tartu: Tartu Ülikool
- Sotsiaalhoolekande seadus, RT I, 30.12.2015, 5. <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015005> (Vaadatud 27.04.2018)

- Sotsiaalministeerium, (2009), *Lapse ja perekonna hindamise juhend*, https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/lapse_ja_perekonna_hindamine_2009.pdf
- Sotsiaalministeerium, (2005), *Lastekaitse kontseptsioon*, https://www.riigikantselei.ee/valitsus/valitsus/et/valitsus/arengukavad/sotsiaalministeerium/LASTEKAITSE_20KONTSEPTSIOON_201_plik.pdf (Vaadatud 05.03.2018)
- Juhtumikorralduse käsiraamat, (2006), Sotsiaalministeerium
- Espenberg. K, Soo. K, Beilmann. M, Linno. M, Vahaste. S, Göttig. T, Uusen-Nacke. T, (2013), *Vanema hooldusõiguse määramise uuring*, https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/TOF/TOF_uuringud/32_vanema_hooldusõiguse_maaramise_uuring_loppraport.pdf
- Teichmann. M, (2002), *Tööstress – kiviaja reaktsioonid kaasaegses organisatsioonis*, Eesti tervishoid 3, 5-7
- Toros. K, (2012), *Lapse heaolu hindamisest Eesti lastekaitsetöö praktikas*, Ajakiri Sotsiaaltöö 3, 24-28
- Viira. A, (2017), *Kohaliku tasandi lastekaitsetöö tulemuslikkuse suurendamine ja jätkusuutlik arendamine*, Sotsiaalministeerium.

LISA 1

Intervjuukava

Sissejuhatavad küsimused:

-Uurimuse tutvustamine, uurimuse eesmärk, intervjuu eetiline osa (konfidentsiaalsus).

-Kas Teil on mõni küsimus, enne kui intervjuuga alustame?

1. Kui kaua olete lastekaitsetöötajana töötanud? Mis on Teie jaoks lastekaitsetöö?
2. Tooge näiteid enda igapäevatoos keerulistest ettejuhtuvatest sündmustest.
3. Kas tunnete oma töös tihti, et miski on emotsionaalselt raske? Kas mõtlete näiteks oma tööle ka kodus või vabal ajal
4. Milliste tegevustega tegelete väljaspool tööaega, et tulla toime tööga kaasneva stressiga?
5. Millistest pakutavatest teenustest lastekaitsetöötajatele olete hetkel kuulnud ning kas olete ka mõnda teenust kasutanud/kasutamas?
6. Mida olete pakutavast teenusest saanud? On need piisavalt abiks?
7. Mis võiks veel aidata, et tulla toime oma tööga kaasneva stressiga/emotsionaalse koormusega?
8. Mis on teie soovitus selleks milline peaks olema lastekaitsetöötajat toetav süsteem?
9. Kas on veel midagi, mida ise sooviksite lisada? Mõni teema mida me ei puudutanud?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristi Lootus,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Lastekaitsetöötajate käsitused lapse heaolu ohustanud lugudest põhjustatud emotsioonidega toimetulemisest oma töös“, mille juhendaja on Merle Linno,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.